

Váralljai Csocsán Jenő (Oxford/Piliscsaba):

A nagyszentmiklósi kincs és 'Lehel kürtje' jelentősége

I. A nagyszentmiklósi kincs eredete

1. A nagyszentmiklósi kincsek díszítésének vizsgálata

László Gyula professzor már kifejtette, hogy a 19. csésze pálcikás hálózata¹ szoros rokonságban van a koronázási palást legalsó, vértanúkat ábrázoló sorának 1031-ben készült hímzésével. Ezt a megállapítást megerősíti, ha nemcsak a pálcikás hálózatot, hanem a beléjük foglalt korongok alkotta egész díszítés rendszert vizsgáljuk.

A 3. és 4. vázát díszítő keresztet, sarkaiban a szögekkel, először a Karoling dénárokon jelennek meg Kr. u. 790-ben, éppen amikor Nagy Károly fölszámolta az Avar államot. Ezért az ilyen típusú keresztet nem kerülhettek az avar udvarokban készült díszítésekre. Ezen kívül az ilyen típusú keresztet alapján különböznek az avar X díszítésektől, amint az + összeadás jel alapján különbözik az X szorzás jeltől, ráadásul az avar X díszítést mindig négyzet kereteli, a 3. és a 4. vázán a keresztet (sarkaiban a szögekkel) soha. Ezért a 3. és 4. váza csak avar idők után keletkezhetett.

A bácostopolyai avar csonttegezen a közönséges galajnak (Gallum mullogo) csak négy éppen keresztben álló szirma van, ezzel szemben a nagyszentmiklósi 1, 5. és 6. váza díszítésén Bartha Dénes professzor szerint a középen levő kerek termőt négy kerek szírom veszi körül rézsútas tengelyen, közöttük és mögöttük meglehetősen pontosan keresztben állnak a kecskerágó (Euonymos verrucosus) hosszú csészelevelei. Pontosán ilyen rajzolatú kecskerágó virágok viszont a X. századi honfoglaláskori leleteket díszítik, melyeket Szeged-Bojárhalmon (MFM 14/1890), és Nagytermián (MNM 76/1876.2) találtak, és így azok a honfoglalás korába kelteznek az 1, 5. és 6. kancsót.

A nagyszentmiklósi 2. kancsó nyakán a keresztben álló négy szírmot éles mélyedés különbözteti meg a bácostopolyai avar közönséges galaj keresztben álló szirmaitól. Azokon ugyanis a mélyedésnek semmi nyoma, ellenben ugyanilyen mélyedés jellemzi az Újfehértó miskepusztai tarsolyveretet (JAM V770), ami így a honfoglalás korába helyezi a 2. kancsót is, éppúgy, mint a szintén honfoglaláskori másik tarsolyveretet, amit a karosi II. temető 41. sírjában leltek (HOM 94.38.1).

A nagyszentmiklósi 7. kancsó nyakán a nyolcszirmú margaréta (Laucaanthemum vulgare) díszítésének korát a honfoglaláskori buji lelet határozza meg (JAK arany 114).

A nagyszentmiklósi 9. és 10. tálkák a díszítés virágai öt elemből állnak és megközelítőleg háromszögben jelennek meg, melyeken jobbra és balra két-két szírmot találunk. Köztük a legfelül elhelyezkedő bibe néhol már megnyílt, s bolyhosnak látszik. Különösképpen pontosan ilyen megnyílt bibéjű virágok díszítik az 1031-ben készült koronázási paláston az oszlopot Szent Bertalan balján és Szent Fülöp jobbán. Tulajdonképpen ugyanebből a virágmotívumból állnak a honfoglaláskori nagykőrüi övveretek (MNM 106/1892.38-40), de III. Béla sírjában talált rekeszománc díszítései is (MNM 1885/76), tanúsítván a 9 és 10 tálkák készítésének korát.

¹ Az előadáshoz vetített képeket, illetve az egy-egy kincshez tartozó képet lásd Váralljai Csocsán Jenő: „A nagyszentmiklósi kincs eredete” és Váralljai Csocsán Jenő: „'Lehel kürtje' jelentősége” c. korábbi tanulmányában az *Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Oktatási segédkönyv II.* című kötetben. [Acta Historica Hungarica Turiciensia 2016/5 1191-1270. oldal](#) és [Acta Historica Hungarica Turiciensia 2016/5 1271-1348. oldal](#).

A nagyszentmiklósi arany kincs díszítéseit tehát azt mutatják, hogy azokat azok az ötvösök készítették, akik a honfoglaláskori aranyleleteket pontosan ugyanezen díszítőelemekkel díszítették, s nem az avar kori ötvösök, akiknek a munkáikon eme díszítéseknek nyoma sincs.

2. A nagyszentmiklósi kincsek föliratainak vizsgálata

Fehér Géza a nagyszentmiklósi 9. és 10. tábla görög szöveget a következőképpen olvasta:
XP Δ[ι] 'E[ν]εργεια[ς] Ἀ[γ]ιου 'ΥΔΑΤΟC ἈΝΑΠΑΥCΟΝ Ἀ[γ]ι 'Ι[η]σοῦ Χ[ρ]ιστοῦ
CT[έ]φα]NON ΓΛ (Fehér Géza: A nagyszentmiklósi kincs-rejtély megfejtésének útja. Archaeologiai Értesítő 1950, 1. szám, 37-40. oldal.) aminek a magyar fordítása:
XP A SZENT[elt] VÍZ ÁLTAL NYUGTASD MEG JÉZUS SZENT ÜDVÖZÍTŐ ISTVÁN GL-
t.

Az ἈΝΑΠΑΥCΟΝ (nyugtasd meg) szó cselekvő aoristos imperativusban áll, és 21-szer fordul elő a bizánci temetési szertartásban. Ugyanazon szertartásban ugyanezen ige más időalakban még 15-ször szerepel. További 28 alkalommal használja a bizánci temetési szertartás ennek a fogalomnak főnévi formáját, a nyugalmat jelentő ἈΝΑΠΑΥCΙΝ szót. Tehát ez a fogalom a bizánci temetésben összesen 64-szer fordul elő (Jacobi Goar: EYXHOΛΟΓΙΟΝ sive Rituale Graecorum, editio secunda expurgata et accuratior. Velence, 1730. 423-433. o.) A magyarországi rubrika szerint mindjárt a temetés elején, amíg éneklék a tropárokat, melyekben a megnyugvás szó változatai négyszer is nyomatékosan elhangzanak, a pap szentelt vízzel meghinti a megholtat. Ezért vannak a 9. és 10. táblán a ΔΙΑ ΥΔΑΤΟC ἈΝΑΠΑΥCΟΝ (vagyis A VÍZ ÁLTAL NYUGTASD MEG) szavak.

Fehér Géza már 1950-ben föloldotta a szóban forgó fölirat CT[έ]φα]NON szavában rejlő szíglát, és fölímerte, hogy utána GL betűk következnek, majd pedig, hogy a következő négy betűből a második Y.

Ezen tanulmányunk rámutat, hogy a harmadik betű Q, amit a görögül koppának neveznek, és a görögben kizárólag számjegyként használatos, és 90-et jelöl. Ezért a szóban forgó négy betű: ςΥQZ betűk valójában 6497-et jelent. Ez nyilvánvalóan bizánci évszámot mutat, vagyis Krisztus után 989-et. Ez annyit jelent, hogy a Bizáncban Bíborbanszületett Konstantin által megkeresztelt, és bizánci szertartású István gyulát 989-ben temették el, de azt is, hogy a nagyszentmiklósi kincsek az ő családjának a kincsei voltak. Ugyanez a kronológia azt is mutatja, hogy ezeket csak a gyula nemzetségből való Viska Bua és Buhna, illetve rokonaik rejthették el abban az időben, mikor Péter király üldözte, megölette, illetve megvakította őket. (OSZK Clmae 404, folio 28, Dercsényi Dezső et alii: Képes Krónika, Budapest 1964, 109. oldal.) A Nagyszentmiklós szomszédságában levő Zombornak a neve is tanúsítja, hogy családtagjuk birtoka volt, valamint a zombori tipikus bizánci templom, melyben bizánci pénzt találtak Györffy György szerint (Györffy: István király és műve. 1977, 47.o.).

A 21. tányér görög betűs felirata eddigi ótörök nyelveken való megfejtésének próbálkozásairól maga a turkológus Róna-Tas András állapította meg, hogy az eddigi kísérletek nem voltak meggyőzők (Róna Tas András: A nagyszentmiklósi kincs feliratairól. in: Kovács Tibor (főszerk.): Az avarok kincse, A nagyszentmiklósi kincs, Budapest 2002, 120. oldal.)

Szent István, I. Béla, sőt még III. Béla, tehát a korai Árpádok egyes pénzein azonban az nyilvánvaló, hogy a latin föliratot visszafelé betűzték, tehát jobbról balra írták, mint a rovásírást, vagy a héber betűket. Ha a nagyszentmiklósi 21. tányéron levő görög betűket ugyanígy visszafelé olvassuk a bizánci kiejtés szerint, a következő magyar szöveget kapjuk: ISSZAD EGÉSZEN, KÖNYÖRÜL NAPA, [S] A JÓ ATYÓ. IGYOD EGYED EZT, NAPA AZ A JO.

A nagyszentmiklósi kincs 14 darabján maradtak fenn rovásírásos föliratok. A 9. a 10. tábla, a 22. és 23. számú kehely, és a 17. számú kürt teljesen más használatra készült. A rajtuk levő azonos fölirat tehát nem tükrözheti azonos használatukat, s az ezzel ellenkező olvasat kísérletek csak tévesek lehetnek. A Homokmégy–Halom-i honfoglaláskori tegez maradvány föliratát Vékony Gábor az általa kazár rovásjeleknek nevezett olvasatával ᵒⁿᵒᵒᵒᵒᵒ ᵒⁿᵒᵒᵒᵒᵒ ᵒⁿᵒᵒᵒᵒᵒ ᵒⁿᵒᵒᵒᵒᵒ olvasta, ami-

nek értelme ó-török nyelven «tíz nyilas tegez győz». Ugyanezeknek a rovásjelek ugyanazon olvasatával a 9, 10. valamint a 22, 23. és 17. nagyszentmiklósi kincs azonos föliratai valójában ER^eGH^aP^áD OR magyar szavakból állnak.

Ezzel kapcsolatban azt kell megjegyezni, hogy a régi magyarban a szóvégi G-t többnyire H követi, mint az a Betegh, vagy Hidvéghy nevekben is fennmaradt. Az O-betű rovásjelét általában a székely rovásírás alapján olvassák. A Hildesheimi és az Altachi Évkönyvek a gyulát rexnek, királynak nevezik. Az az or[=úr] akkoriban pedig királyt jelentett, ahogy a Miatyánkban az ország a görög basileia fordítása, (pedig a basilia görög szó valójában királyságot jelent). Végül, ahogyan a gyula fölött álló szakrális uralkodó kend nevéből manapságra eléggé lekicsinylő kifejezés lett, úgy devalválódott az úr jelentése is.

Az 5. kancsó talpán ugyenezen –Vékony Gábor által kazárnak nevezett betű-értelmezéssel – a KUMISZ szót olvashatjuk.

Németh Gyula 15 ókori szerzőt sorol föl, akik mind törököknek nevezték a magyarokat. (Németh Gyula: A honfoglaló magyarság kialakulása. Budapest, 1991, 160-161.o.) Ezért nem csoda, hogy Bíborbanszületett Konstantin, aki személyesen találkozott Árpádházi Tormással, Wérbulccsal és [István] gyulával, nem tévedésből találta őket törököknek, ahogy Szent Hierotheoszt is Törkia püspökévé nevezték ki. Horribile dictu még a Magyar Szent Korona is Tourkianak írja Magyarországot. Németh Gyula azt is kimutatta, hogy az erdélyi Gyula nemzetség tagjai öt generáción keresztül török neveket adtak (op. cit., 15-6. o), amiből csak az következhetik, hogy otthon törökül beszéltek.

Magyar vendégbarátaitól Bíborbanszületett Konstantin tudta, hogy Lebediában, vagyis az Ingulec völgyében és vidékén, amit most a régészek szubbothici horizontnak neveznek, a magyarok valódi szabírok voltak, amíg Lebedi volt a vezérük. (Bíborbanszületett Konstantin: De administrando imperio, 38. fejezet Moravcsik Gyula kiadásában, Budapest 1949, 170. oldal, 5-10 sor.) Az a vidék csak megközelítőleg 200 kilométerre esik Malaya Perescsepínától, ahol a Dulo-Gyula nemzetségből származó Kürt-Kuvrat óbolgár kánnak hatalmas kincseit és nevével jelzett pecsét gyűrűit találták meg 1912-ben. Kürt-Kovratról már Hóman Bálint kimutatta, hogy az ősmagyarok birodalmához tartoztak. (Hóman Bálint, Szekfű Gyula: Magyar történet I. kötet, Budapest, 1935, 56-57. oldal.) Az ősmagyarok azonban tovább költöztek Etelközbe, ahol a két szabír törzs, a Nyék és a Megyer öt török törzshöz csatlakozott. Ezért mikor már ott laktak, a szabír Levedi azt válaszolta a kazárok kagánjának, hogy ő nem képes arra, hogy fejedelemsé legyen Etelközben, hanem Álmos (Bíborbanszületett Konstantin: De administrando imperio, 38. fejezet). A hét törzsben ugyanis, akik vérszerződést kötöttek, csak két törzs volt szabír, mint Levedi. A másik öt pedig török volt, akik így messze többséget alkottak. Ezért írja a Bíborbanszületett, hogy csak amíg Etelközben laktak, és akik onnan Perzsia vidékére költöztek voltak a valódi szabírok (Σαβαρτοι ἄσφαλοι), az Etelközbe költözöttek pedig már nem. A vérszerződésben ezért a török nyelvű törzsekből való Álmost és leszármazóit választották fejedelemül, akik a Gyula nemzetségből való Etele családjából valók voltak.

A vérszerződést, és így Álmos megválasztását 855-ben tartották. Ezt abból lehet megállapítani, hogy Árpádot Bíborbanszületett Konstantin szerint a kazárok szokása szerint emelték pajzsra. A kazároknak pedig éppen a trónváltásokkal kapcsolatos szokása volt, hogy a szakrális uralkodójukat, (ha addig nem halt meg) trónra kerülésének 40 évével megölték. Már pedig a Képes Krónika följegyezte, hogy Álmost a honfoglalás kezdetén még Erdélyben, tehát 895-ben megölték. (Emericus Szentpétery: Scriptores rerum Hungaricarum, I. kötet, Budapest 1937, 287 oldal, 26-28 sor.) Ez azt is jelenti, hogy Álmos a vérszerződéskor 35 éves volt, mert szülei 819-ben házasodtak össze (vol. cit. 38. oldal, 1-4 sor.).

Az, hogy a honfoglaló magyarok kétnyelvűek voltak, egyrészt magából a vérszerződés tényéből következik, mert a vértestvéremmel nem kötök vérszerződést. Másrészt a magyarok kétnyelvűségét az őket vendégbarátságukból ismerő Bíborbanszületett Konstantin kifejezetten följegyezte. Végül maga Szent István király is úgy tartja, hogy az egy nyelvű, és egy erkölcsű ország gyenge és törékeny. Már pedig Szent István nem gondolhatta, hogy országa gyenge és törékeny,

hiszen országa kiverte a lengyeleket, elfoglalta Bulgária jelentékeny részét, sőt a német-római birodalmat is megverte, amiből szintén területet hódított el.

A török népek mindig harcias népek voltak s a történelmi demográfia kimutatta, hogy a harcoló arisztokrácia szaporodása általában a harci veszteségeket nem szenvedő köznépségtől általában jelentősen elmaradt. Hóman Bálint: Magyar történetéből is kitűnik, hogy a magyar arisztokrácia a Középkorban többször is kicserélődött. Ezért a fennmaradt Árpád-kori oklevelek névanyagában az előkelők török neveinek az aránya a köznép magyar neveinek az arányához képest már 26:53-ra csökkent a vérszerződés-kori 5:2-höz képest. A magyar köznyelv ugyanis kiszorította a nemesség nyugati török nyelvét, ahogy az a bolgároknál is megtörtént. A magyar nyelvben ma is meglevő 491 csuvas származású szó, az ötfokú quint-váltós dallamaink, és a régi birtokosát mutató, de mai nyelvünkkel érthetetlen helyneveink azonban tanúsítják a nyugati-török nyelvű nemzetségek egykori dominanciáját, ahogy a mai angolban is meglevő normann szavak a normannokét.

3. A nagyszentmiklósi 7. váza ikonográfiája

A 7. váza mindkét széles és nagy kerek oldalán ábrázolt asszonynak hat keble van, amit a bonctanban polymastiának mondanak. Az Emese szó azonban nyilvánvalóan az emse szónak változata, s ebből kitűnik mind a név eredete, mind pedig, hogy kit ábrázol a 7. kancsó nagy kerek oldalainak domborműve. Ugyanebből az is kitűnik, hogy melyik nép készítette a 7. kancsót, mert Emese neve más nyelvekből nem érthető, még a törökben se használják ezt a szót ilyen magas magánhangzókkal.

Jókai Mór azt írta, hogy „midőn a természet tévedései valamely szülöttet rendkívüliséggel ruháznak fel, ... az efféle szokatlanságok abba a gyanúba hozzák a szülöttet a köznép előtt, hogy ebből táltos lesz.” (Jókai Mór: i. A tátos. [Ismeretlen nagy emberek] Életemből II. kötet. Bp. 1907. 1278. oldal.). Ebből természetesen az következik, hogy Emese ugyancsak nagy táltos volt.

Anonymus szerint Ügek Emesét 919 vette el, s Emese azt álmodta, hogy a Turul madár teherbe ejtette. A 7. kancsón ez a madár valójában embernél is nagyobb méretű, és így méreténél fogva csak sas lehet, mert a kerecsensólyom eltölpül az ember méretéhez képest. A 7. kancsón ezt a madarat másodszor gr. Széchenyi István sasnak látta, s ezért festetett sast a Magyar Tudományos Akadémia emblémájára, illetve címerére. Ugyancsak sasnak kellett, hogy lássa Nicola Mavrodonov, mert az ábrázolást Ganymedes elrablásának gondolta, s akkor csak Jupiter sasa lehetne.

Negyedszer, hogy a Turul madár sas volt, bizonyítja a Képes Krónika kilenc ábrázolása, melyeken a turul madár mindig koromfekete, már pedig a kerecsensólyom szürkés vagy barnás árnyalatú, de sosem fekete.

Ötödször az Árpádok pénzeikre nyilvánvalóan az Árpádok címerállatát verették, de III. Béla, II. András, IV. Béla, V. István, IV. László és III. Endre pénzein megjelenő madár nyilvánvalóan sas, és annak határozták meg az azokat leíró numizmatikusok (Réthy László. Corpus nummorum Hungariae, Budapest 1899; Lajos Huszár: Münzkatalog Ungarn Budapest 1978). III. Béla a félreértés elkerülésére rá is íratta: AQILA.

Hatodszor a Képes Krónika szerint az Aba nemzetség is Etele királytól származott, és az Aba nemzetség 15 ismert családjából 14 címerén fekete sast visel (Csoma József: Magyar nemzeti címerek, Budapest 1904, 1153-1162. oldal. in: Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig), ami pedig nyilván a turul madár, mint Etele Tjürk szigetén talált brakteáton is (LUHM 6601).

Hetedszer Erdélyt az Etele királytól származó gyula vezér népei népesítették be. Az erdélyi magyarok címere a fekete sas, mint azt a szászsebesi 1659. évi III. törvénycikk is meghatározta, de már 1311-ben följegyezték, hogy az erdélyi magyar országlakosok zászlaja tulajdonképpen a sas.

Nyolcdszor a táltos vallás hagyományai is azt igazolják, hogy a turul madár sas volt. A burjátok, osztjások, teleutok, orchonok és más szibériai népeknél végzett hagyomány-gyűjtések

lejegyzései mind azt tanúsítják, hogy az első táltos olyan asszonytól született, akit sas termékenyített meg (Mircea Eliade: Shamanism, London 1964, 69. oldal) és nyilván ennek változatát ábrázolja a 7. kancsó két nagy kerek oldalának ábrázolása.

A 7. kancsó két rövidebb oldalán az emberfejű ló táltos fejdísz hord, amiből kitűnik, hogy táltosló, s lovasával való küzdelem póré táltosjelöltekkel való táltosviadal. A rövid oldal másik szakállas alakja alighanem sárkányt győzött le, ami garabonciásnak mutatja.

A 7. kancsó nyakán azért találunk darut, mert daru lehet a táltosok anyja és fölnevelője is. A táltosok alighanem ennek megfelelőleg hordtak darutollat, vagy sas tollat, ha sastól származtak.

4. A nagyszentmiklósi 2. kancsó ikonográfiája

A táltos hagyományok szerint nyilvánvalóan a táltos fog születni attól az asszonytól is, akit szintén sas termékenyített meg az Ermitázsban őrzött és Bolshaja Anikovában talált tányéron, aki- nek azon azonban csak két keble van, s ezért nem lehet Emese. Vadászó ikrei viszont mutatják, hogy ő Szép Enéh, Hunor és Magor anyja.

A nagyszentmiklósi 2. kancsó egyik oldalán ismét hasonló turul nászt ábrázol, de annak az asszonynak is csak két keble van, s így ő se lehet Emese. Az különbözteti meg, hogy mindkét kezéből liliomnak látszó virágok nőnek, melyek Oborny Beáta botanikus szerint valójában íriszek. Írisz a közel-keleti uralkodók jogarait díszítette, s írisz díszíti Szent Mihály arkangyal jogarát a Szent Koronán, valamint Monomachosz Konstantinét tettetáronján.

Írisz ékesíti viszont az Árpád-házi királyok jogarát pecséteiken, így Szent Lászlóét, Vak Bélaét, II. Gézaét, III. Istvánét, III. Bélaét, Imre királyét, II. Andrást, IV. Bélaét, IV. Lászlóét, III. Endrét, továbbá Szent Imre herceg szobrát Jákon, valamint azt a koronát, amelyet Macsói Anna elrabolt és vitt Prágába, végül a Margitszigeten talált alighanem V. István koronáját. Ebből kitűnik, hogy a nagyszentmiklósi 2. kancsón ábrázolt hölgy kezéből nőző íriszek Árpád-házi leszármazottak tőle való származását mutatja. A nagyszentmiklósi kincsek a 9. és 10. táblák fölrata szerint a Gyuláké volt. Ezért a 2 kancsón ábrázolt hölgy csak Sarolt lehet, mert a Gyulák nemzetségéből csak tőle született Árpád-házi herceg és hercegnő. Ezért egyezik meg a 2. kancsón megjelenő hölgy fejkata fiával, Szent Istvánnal, nemcsak a kalocsa király fejen, melyen már Kempis Antal megállapította, hogy az Szent Istvánt ábrázolja (Domanovszky Sándor [ed.]: Magyar művelődéstörténet I. kötet, Budapest [1939], 498. o.), hanem a koronázási paláston, sőt az esztergomi Porta speciosán is. Szent István anyját Saroltnak hívták, ami szőke menyétet jelent, s a 2. kancsón olyan arcvonásai is vannak, melyek bizonyos fokig emlékeztethetnek menyétre is. A turul nászból a táltos hagyományok szerint táltosok születtek, és a koronázási paláston Szent Istvánnak balkezén föltűnően hat ujja van.

A Képes Krónikában a gyula ismertetőjegye a lándzsa (OSZK Clmae 404 fol 20^{recto}). Ezért a nagyszentmiklósi kincs 2. kancsóján a lovon ülő páncélinges vezér csak gyula lehet. Mégpedig Prokuj gyula, mert a nyergéről logó fej Ajtony történetéből lehet ismert, csak itt azonban nem Csanád-párti fölfogásban ábrázolták, mint Szent Gellért legendájában. (Emericus Szentpéter: Scriptores rerum Hungaricarum II. köt. 1938, 492. o. 14-15. sor). Az is arra mutat, hogy az lovas lándzsás vezér a Gyulák nemzetségéből Prokuj gyula, Sarolt testvére, hogy a kancsón Sarolt már akkor jelenik meg, amikor már Árpád-házi hercegnők és hercegek születtek tőle. Ezért „akinek a szépségéről a tartományi vezérek hosszasan regéltek, akit Géza vezér törvényesen feleségül vett” (OSZK Clmae 404 fol 13verso, Emericus Szentpéter: Scriptores rerum Hungaricarum, I. kötet, Budapest 1937, 291. oldal, 2-6 sor.) már éltebb formában jelenik meg, mint a kammenaya babák, akikhez Nicola Mavrodinov hasonlította. (N[icola] Mavrodinov: Le trsire protobulgar de Nagyszentmiklós. Archaeologia Hungarica XXIX, Budapest 1943.)

A Képes Krónikában a bolgár kagánt az íja különböztette meg (OSZK Clmae 404, fol 20^{recto}). Németh Gyula szerint „Attila halála után a hun nép neve megváltozott, a bulgár név váltotta föl” (Németh Gyula: A honfoglaló magyarság kialakulása, Budapest 1991, 129. oldal). A nagyszentmiklósi 2. kancsó harmadik oldalán „az íj parányi ... fejedelmi jelvény volt”, írta László Gyula (László Gyula, Rácz István: A nagyszentmiklósi kincs, Budapest 1977, 20-71. oldal). Elég

jellemzően Marcianus császár Etele halálakor iját megtörni látta. „Priscus a történész azt mondja, hogy ezt maga megvizsgálta [s] igaznak bizonyult.” (OSZK Clmae 404, folio 10verso; Jordanes Getica c.49.254).

Ezen kívül a 2. kancsón Etele királyt az is azonosítja, hogy Jordanes szerint fitos orra (Jordanes Getica 35.183) és mind Kézai Simon, mind pedig a Képes Krónika szerint haragos szeme volt. (OSZK Clmae 404 folio 5verso, Emericus Szentpétery, Scriptores rerum Hungaricarum, I. kötet, Bp., 1937, 261. oldal, 14. sor; valamint 151. oldal, 2-3 sor.)

Svédország déli partjánál, éppen Tjürk szigetén, brakteátot találtak, amit a Lundi Egyetem Történeti Múzeuma őriz (LUHM 6601), amit Olov Janse kiadott. Olov már 1921-ben megállapította, hogy az Etele királyt ábrázolja (Olov Robert Janse: Notes sur quelques représentations des bractéates en or Scandinaves. Revue archéologique 1921, 374, 391-394. oldal). Azonosítását igazolja először, hogy, hogy II. Theodosius (408-450) két bizánci pénzével együtt találták. Másodszor, hogy ΑΤΙΗΛ a fölirata, aminek bizánci koiné olvasata pontosan Atyl, a Volga neve a kazároknál, és Etele király folyót jelentő nevének hún-török kiejtése, amit az ősmagyarok Etelének mondtak. Harmadszor, mert mandulavágású keskeny szeme van a brakteáton, pontosan, mint Jordanes följegyezte szeméről, hogy minutis oculis (Jordanes: Getica 35.183), bár nem annyira keskeny, mint a Volga vidéken talált hunok ábrázolásán. (Bóna István: A hunok és nagykirályaik. Budapest 1993, 26. oldal 214. oldal. 9. kép; Joachim Werner: Beiträge zur Archäologie des Attila-Reiches. (Bayerische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse. Abhandlungen. Neue Folge Heft 38A), München 1956, II. kötet 60. tábla, no. 2-3.)

Negyedszer már Olov Janse 1921-ben fölismerte hogy a brakteáton Etele-Atyl homlokát csókoló madár a magyar krónikákban leírt Etele király címer állata. Ez azért igen számottevő, mert Joachim Werner térkép-vázlatán 13 olyan helyet jelöl meg a húnok birodalmában, ahol kétfejű sassal ékes királynői koronákat és nyilván a hún dinasztia tagjait jelölő sassal ékes leleteket talált (Joachim Werner: Beiträge zur Archäologie des Attila-Reiches. (Bayerische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse. Abhandlungen. Neue Folge Heft 38A, München 1956. II. kötet, Karte 7.), ami azt mutatja, hogy a sas-turul a húnok dinasztikus madara volt.

Mircea Eliade azonban rámutat, hogy a sas a Legfőbb Lényt magát személyesíti meg, és a „Legfőbb Lényt néha sas jeleníti meg”, valamint, hogy a sas által megtermékenyített asszonytól született az első sámán (Mircea Eliade: Shamanism, London 1972, 1974, 69-71. oldal). Ebből nyilvánvaló, hogy egyrészt a húnok sas madarának nagy vallási jelentősége volt, másrészt mintegy megelőlegezi azt a hegeliánus fölfogást, hogy az állam az istenség útja a történelemben. (cf. Kecskés Pál: A bölcsélet története főbb vonásaiban, Budapest 1943, 476. oldal.)

A Tjürk szigetén talált brakteát (LUHM 6601) azért erősíti meg Etele-Atyl király azonosítását a nagyszentmiklósi kancsó 2. edényén, mert azonos a fitos orra és lényegében az arcéle is, csak még nincs szakáll, vagyis a brakteáton fiatalabb, míg a 2. kancsón már az égben van.

A tjürki brakteátnak – mint ilyennek – a hátoldalán természetesen az ábrázolás visszáját látjuk, de azon Etele-Atyl szeme éppen olyan haragos, mint a nagyszentmiklósi 2. kancsón. Ez arra mutat, hogy a Gyula nemzetségben fennmarad a szintén Gyula nemzetségből származó (Németh Gyula: A honfoglaló magyarság kialakulása, Budapest 1991, 214-215. oldal. Omeljan Pritsak: Die bulgarsche Fürstenliste und die Sprache der Protobulgaren, Wiesbaden, 1955, 15-16, 76-77. oldal és Tafel 1-2. a 102. oldal után.) Etele királynak egykorú ábrázolása, és innen ered, hogy Kézai Simon, meg a Képes Krónika is, mint már említettük, haragos szeműnek írta.

A nagyszentmiklósi 2. kancsón Etele király pompás hátszállatán a párdúc pöttyök tanúsítják, hogy párdúc, de emberfejből kitűnik, hogy táltospárdúc, mint a 7. kancsón is a garabonciás táltospárdúcot ül meg táltoslóként. Attól eltérően azonban a 2. kancsón a párdúc koronáján feltűnően félholdat találunk, ami azt mutatja, hogy Hold-párdúc. Történetesen Priskosz rhétortól tudjuk, hogy Etelének a nagybátyja Ὠψάριος, tehát húnul Ay-Bars volt, vagyis Holdpárdúc (Immanuel Bekker B. G. Niebuhr kiadásában a latin fordítást Ioannes Classen javította, Prisci rhetoris Excerpta, Bonn 1829, 208. oldal).

A táltospárduc adhatja a magyarázatát, hogy a magyar nemesség párducbőr kacagányt hordott számos forrás szerint. Etele párduc hátasa arra is rámutat, hogy uralkodóháza és így a Gyula nemzetség is a görög állatövtől eltérő állatövet használt, mint az kitűnik az óbolgár uralkodólístákból is, melyben a japánoknál és kínaiaknál tigrisnek nevezett csillagképet a török nyelvű népek párducnak, «bars»-nak nevezték. (Omeljan Pritsak: Die bulgarsche Fürstenliste und die Sprache der Protobulgaren. Wiesbaden, 1955. 78-84. oldal.) A tiensini Kaganlik hún koronáján táltosok és garabonciások ennek az állatövnek a sárkányán, kosán, ökrén, lován és tigrisén lovalognak. (Joachim Werner: Beiträge zur Archäologie des Attila-Reiches. Bayerische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse. Abhandlungen. Neue Folge Heft 38A, München 1956. II. kötet, 65. tábla, 2.) Egyébként nyilván ebből a csillagövből származtak a honfoglalás korában Bors vezér és Bars vármegye, meg a Váradtól 15 kilométerre fekvő Bars község neve, éppenúgy, mint Thonuzobáé. Németh Gyula szerint továbbá a Laborc folyó neve az Alp-Borsból ered.

A 2. kancsón a Hold-párduc török és így hún neve Ay-bars, mert a Hold törökül Ay, akinek a felesége a nap, törökül Kün, s a honfoglaló magyarok szakrális uralkodója a kündű. Zichy Jenő gr. pedig arról számolt be, hogy a sámánok fehér hímállat áldozataikat teliholdnál tartották (gr. Zichy Jenő: Harmadik Ázsiai utazása VI. kötet. Budapest, 1905. 211-212. oldal). Theophylaktos Simokatta azonban 610 és 638 között kifejtette: „A türkök igen rendkívülien tisztelik a tüzet, hódolnak a légnek és a víznek is, énekeket zengenek a földnek. Egyedül azonban azt imádják, és Istennek azt nevezik, ki az eget és a földet teremtette.” (Theophylacti Simocattae historiae, edidit Carolvs de Boor, Stuttgart 1972, 260. oldal, 13-18 sor. Theophylacti Simocattae Historiarum libri octo, recognovit Immanuel Bekkerus, Bonn 1834, 286. oldal, 8-13. sor. VII. könyv 9. rész.) Béla király P. mesternek nevezett jegyzője szerint pedig „Álmos vezér segítője a Szentlélek volt”. Prosper Aquitanus szerint Etele hallgatott Nagy Szent Leo pápára 452-ben, és 861 körül a kalandozó magyarok Szent Cyrillre. (Hóman Bálint szerint 880-ban) a magyarok királya az Al-Dunánál megcsókolta Szent Metódót, s ajándékokat adva imáiba ajánlotta magát. A törökök a teremtő Istent «Tängri»-nek nevezték, de mint láttuk, Theophylaktos Simokatta szerint a tüzet, a vizet, és a levegőt tisztelték. A tüzet, a vizet, és a levegőt az osztjások öröknek és tolmácsoknak tartják, akik az Isten elhatározásait közlik az emberekkel, s valójában ezeket ábrázolják az Ingul-völgyi Szubbotici „horizont”-on talált övveret veretei.

Ki kell még térni arra, hogy a magyar történelemírás elbolsevizálása során bevezették azt a marxista dogmát, hogy az Árpádok és a magyarok hún származását Kézai Simon találta volna ki a Niebelungen Liedtől ihletve, s a korábbi történeti hagyományban annak nincs nyoma.

Ennek a történelemhamisításnak az a baja, hogy élesen szemben áll a történelmi tényekkel, és még inkább a történeti forrásokkal. A Continuatio Vindobonensis ugyanis 1276-ban már följegyezte, hogy Macsó Anna 1270-ben elrabolta az Árpádok kincseit, amit Atilla király óta őriztek az Árpádok. Azt már Hóman Bálint kifejtette, hogy Kézai Simont messze megelőzve Anonymus is ismételt hangsúlyozta, hogy az Árpádok Atilla királytól származtak. Hersfeldi Lampert pedig már 1063-ban megírta, hogy a kard, amit Anasztázia királyné adott Nordheimi Ottónak, Atilla királyé volt. A Képes Krónika pedig az Árpádok genealógiájában ismételtlen említi Attilát Etele király néven, s ez a névváltozat csak a magyar hagyományban maradhatott fenn. A török nyelvekben ugyanis a folyót Atylnak, a magyarban pedig Etelnek nevezték, amint azt az Etelköz neve tanúsítja.

5. Az 5. és 7. kancsón a képi ábrázolások stílárís vizsgálata

Megfigyelhetjük, hogy a 2. kancsón Sarolt és Prokuj gyula, valamint a Hold-párduc szeme összetartanak, s így bizonyos túlvilági benyomást keltenek; éppenúgy a 7. kancsón a garabonciás diákok és táltospárducuk. Ez a sajátos szemtartás először alighanem Johannes diaconus (Juan d'Albares) 920-ban készült mozarab evangéliumos könyvén figyelhető meg legkorábban

(például laoni székesegyház Ms 7 folio 211), majd a Pierpot-Morgan Library M319A jelű evangéliumos könyv fedelén. Ilyen a szeme Civakodó Henrik bajor hercegnek is regensburgi Niedermünster jelenleg Bambergben őrzött Regelbuch-jában 990-ből. Ezek az összetartó szemábrázolások tehát a X. században léptek föl és ábrázolásuk arra az időszakra jellemző, ami azt mutatja, hogy a nagyszentmiklósi kancsók és kincsek is főként abból a századból eredtek, s nem az avar korból, amikor ilyen szemeket nem ábrázolták, ami a dunapataji avar leletből is világos (MNM 138/1970).

Fancsalszky Gábor: „Állat és emberábrázolások a késő avar kori öntött bronzvereteken” című, Budapesten 2007-ben megjelent műve gyakorlatilag fölöleli a Kárpát-medencéből fennmaradt avar ábrázolások teljes anyagát. Ezeket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az avar ábrázolások mind jellegzetesen túlsúfoltak. Nemcsak a keretig kitöltik az egész képmezőt, de mintegy majdnem szétfeszítik a keretet (Klárafalva szíjvég MFM 53.44.1 és Nagyharsányi szíjvég MNM 106/1884). Ezzel szemben a nagyszentmiklósi 2. kancsón mindig marad üres levegős tér az ábrázolás és a keret között. A 7. kancsón pedig az ábrázolás és a keret közötti bő térben még arra is van hely, hogy a növényzet hajladozzék. Ezért ezekből az ábrázolásokról lerí, hogy nem az avar korban keletkeztek. Történetesen azonban ilyen hasonlóan levegősnek mondható a térkitöltése a muzsi lovas és a kutemszi solymász ábrázolásának, valamint a Perm vidéki tarsolylemeze, amit utóbb szemfedőnek használtak, s melyekről azt tartják, hogy elődeink még a honfoglalás előtt készítették.

II. 'Lehel kürtje' jelentősége

1. A Jászberényi Múzeumban őrzött elefántcsont Lehel kürtjét egymás fölött négy sorban borítják faragások. A legfelső sor a csodaszarvas vadászatát ábrázolja, ahogy a Terdzsüman Mahmud alias Sebold von Pibach: Tarih-i Üngürüş (MTA Török F57) [3a] szakasza leírja. Nimród király lovának feje és két első lába éppen kibukkan a mellvéddel koronázott várkastély kapuján, s előtte dob formájú napkorongot visznek, mint a kazár királyok előtt Ibn Ruszteh szerint (Ibn Ruszteh: A kazárok." A magyar honfoglalás kútfői. Bp. 1900, 156. oldal). Előtte Magor vadássza a csodaszarvast, mint arra már László Gyula is rámutatott (Gyula László: The Art of the Migration Period, Coral Gables 1974, 94-102. oldal; XV. kép a 132. oldal után). Magor előtt pedig Hunor oroszlánra vadászik.

Azt, hogy Hunor valójában oroszlánra vadászott a Madarai Lovas bizonyítja, melyet az előtt kellett faragni, hogy az azt körülvevő föliratokba vésték a Dulo-Gyula nemzetségből származó Tervel kagán (691-719) föliratát. (Omeljan Pritsak: Die bulgarsche Fürstenliste und die Sprache der Protobulgaren, Wiesbaden, 1955, 15-16, 76-77. oldal és Tafel 1-2 a 102. oldal után). Az újabb bolgár kutatások ugyanis kimutatták, hogy a Madarai Lovas alakja a pliskai és a preszlávi sziklavészeteken is föltűnik, melyeken a csodaszarvast vadászó Magor mellett föltűnik az oroszlánt vadászó Hunor is. Prokopiosz (Procopii De bello Gothico, IV. 5.) és Jordanes (Jordanes: Gethica caput 24.) szövegeiből világos, hogy már Priszkosz rhétor följegyezte a csodaszarvas történetét Etele király udvarából, és ezért a Gyula-Dulo nemzetségből származó leszármazói a bolgár trónon rendelték el Hunor ősről való megemlékezésként a Madarai Lovast. Németh Gyula már kifejtette, hogy Etele király halála után a hunokat bolgároknak hívták. (Németh Gyula: A honfoglaló magyarság kialakulása, Bp. 1991, 129 & 119. o.)

Azt még a koreai Myong-i sír falfestményei is igazolják, hogy Magor csodaszarvas vadászata során Hunor oroszlánra vadászott.

Hunor oroszlánvadászata a magyarázata annak, hogy a magyar koronázási jogart, a koronázási paláston, az Árpádok Aranybullán levő címerét és az esztergomi királyi palota tróntermét oroszlánok díszítik, mégpedig mind olyan oroszlánok, melyek a farkukat előre tartják, pontosan úgy, mint az oroszlán a jászberényi kürtön.

2. A jászberényi kürt legalsó sora a «kürt ünnepét» ábrázolja, amint azt a Képes Krónika leírja (OSZK Clmae 404, folio 3^{recto}; 51 Emericus Szentpétery: *Scriptores rerum Hungaricarum*, I. kötet Budapest 1937, 251. oldal, 12-21. sor). A jászberényi kürt legalsó sorában ugyanis gyertyát gyújtanak, mint a népdalban a menyasszony számára, és táncolnak a dob, a hárfa és a kürt szavára. A kürtös fejét azonban korona ékesíti, tanúsítván, hogy király, és a fejére a Turul madár szállt, pontosan olyan nagy embernagyságú sas formájában, mint a nagyszentmiklósi kincs 7. és 2. kancsóján.

A kürt azonban uralkodói jelvény is, amint kitűnik Kürt-Kovratos (605-665) 1912-ben Malaya Perescsepinában talált arany kürtjéből (jelenleg az Ermitázsban), valamint az avar kagánok Kunbábonyban (KJM 71.2.151) és Bócsán (MNM 7/1935.15) talált arany kürtjéből, nemkülönben a nagyszentmiklósi 17. számú aranykürtből (KHM Antikensammlung As VII B 39). Ugyanezt tanúsítja Árpád kürtje a Képes Krónikában (OSZK Clmae 404, folio 11^{recto}) és Szent László király kürtje jelenleg a győri székesegyházban.

A jászberényi kürt hárfáján pontosan kilenc húr van és az egyik szára szöveget alkot, mint az osztjások hárfája, amint arra már Francis Galpin 1937-ben rámutatott (Francis W. Galpin: *The Music of the Sumerians* Cambridge 1937, 85. oldal, Plate XII), és amiről Kovács Nórinak Hanti-Manszijszkban a Művészeti Múzeumban 2014. június 21-én kifejtették, hogy osztjákkul ezt a hárfa-t szimplu jivnek nevezik, ami magyarul «daru nyaka».

3. A Hanti-Manszijszk-i Művészeti Múzeumban Kovács Nórinak azt is kifejtették, hogy a daru-nyakot vallásos szertartásokhoz használták eredetileg. A jászberényi kürtön is a hárfa-t játszó mellett – mint a nagysárréti népi hagyományban és a csíkrákosi torony falán – pőre táltosjelöltek másznak a táltos fára, hogy táltos-dobot nyerjenek.

Az «Égig érő fa» története szerint ugyanis az, aki égigérő fát megmássza, táltos lovakhoz jut, és a lombok között kastélyra bukkan, s elszegődve ott lovásznak, a lovászra bízott paripák táltos lovak lesznek. Pontosán úgy, mint a jászberényi kürtön láthatjuk, s amint azt Diószegi Vilmos kifejtette (Diószegi Vilmos: *A sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben*, Bp. 1958, 150 oldal, 168. oldal 1. lábjegyzet). Diószegi arra is rámutatott, hogy a táltoslovak valójában táltosdobok (op. cit. 182 és 215. oldal), vagyis a táltosdob verése lódobogás.

Ebből az következik, hogy a jászberényi kürtön Nimród várpalotája alatt látható kentaurok valójában táltoslovak. Ez következik először is az «Égig érő fa» történetéből, másodsor pedig abból, hogy az meglehetősen rendellenes, hogy egy lónak emberfeje legyen, már pedig a táltosságnak éppen az a jele, mint azt Jókai Mór is megírta, hogy a testében valami rendellenességgel született (Diószegi, op. cit 161. oldal; Jókai Mór: i. A táltos. [Ismeretlen nagy emberek] Életemből II. kötet. Bp. 1907. 1278. oldal). Harmadszor a magyar hagyományban a táltoslovak megszólalnak, de hogy emberi hangot adjanak, ahhoz emberi gégéjüknek, – és így emberi fejüknek – kell, hogy legyen. Negyedszer a táltossághoz – könnyen megisméltendő – táltos-küzdelem tartozik. (Diószegi, op. cit 358-359. oldal), s a jászberényi kürtön mind a négy kentaúr éppen küzd egymással. Ötödször a Thuróczy Krónika szerint a magyarok csillagképe pontosan a Nyilas (OSZK, Inc 1143., fq5v [249. fölvétel], 9-11 sor), vagyis pontosan a táltosló formájú Sagittarius, s ezt még az 1730–40-es években Ágostán Martin Engelbrecht is tudta (Domanovszky Sándor: *Magyar Művelődés-Történet* IV. kötet. Budapest, 1941. 140., 656. oldal).

Az abaújszántói aquamanile (MNM 1860.1.15) kezében az ötlyukú dobbal egyrészt tükrözi Diószegi meghatározását, hogy a táltoslovak valójában táltosdobok, másrészt rávilágít arra, hogy a jászberényi kürtön a második és harmadik égbe jutott és éppen ötlyukú dobot verő táltosok éppen ezen táltosdobjuk verésével jutottak oda. 1725-ben a ceglédi illetőségű Borsi Ilona, aki már anyja méhében kapta Istentől a táltos tudományt, azt vallja, hogy a táltosoknak táltos lovuk van, s a táltos ezen a táltoslovon nyargal a táltosok gyülekezetébe (Sebestyén Gyula: *A magyar varázsdob*. Ethnográfia 1900. 204. oldal).

5. Fancsalszky Gábor „Állat és emberábrázolások a késő avar kori öntött bronzvereteken” című, Budapesten 2007-ben megjelent átfogó művéből kitűnik, hogy az avar domborművek sajátos jellege az ábrázolások túlzásfoltossága, s ez jellemző a jászberényi kürtre is. A jászberényi

kürtön azonban két griffet és indákat is találunk, és a «griffes-indás nép» az avar kor későbbi szakaszában, László Gyula professzor szerint 667-ben érkezett a Kárpát-medencébe. A jászberényi kürt azt is tanúsítja, hogy ez a «griffes-indás nép» ismerte Hunor és Magor történetét, a kürt ünnepét és a Turul-madár dinasztikus jelentőségét. Ez annyit jelent, hogy magyarok voltak, és így igazolja László Gyula kettős honfoglalás elméletét.

A jászberényi kürtnek ezen időmeghatározását igazolja a Turul madarat őrző két griff szárnyán két párhuzamos között ábrázolt díszítés. Ilyen párhuzamos vonalakat a természetben a madarak s denevérek szárnyán sosem találunk, legfeljebb repülőgépek hadi felségjelzéseiben fordul elő, így a magyar ékeken. Ilyen párhuzamos vonalas díszítés különbözteti meg mégis a nagyszentmiklósi kincs 21. görög betűs s magyar föliratú tányérján, a Csongrád vármegyei Mindszent Koszorús-düllei 2. sírban talált, és a Nyitra vármegyei Ondrahóban talált griff szárnyát a honfoglalás korából, illetve a X. századból.

Azt, hogy ezt a párhuzamos vonalakkal álló díszítést a Kovrát-Kürt Dulo-Gyula nemzetségbeli leszármazói hozták a Kárpát-medencébe, az mutatja, hogy a Dulo-Gyula dinasztiának a másik ágának óbolgár területén Preslavban és Nova-Zagorában a griffek szárnyán pontosan ilyen párhuzamos vonalak közötti díszítés van. (Fehér Géza: A bolgár-török műveltség emlékei. Napkút Kiadó, Budapest 2013, 126. oldal, 68. kép.)

Végül pontosan a «griffes-indás nép» közé helyezik ezt a párhuzamos díszítést a St. Maurice de d'Agaun-i kannát borító rekeszománcok, melyeken a két griff a szárnyán ismét pontosan két párhuzamos sárga vonal-sáv között pöttyök vannak. Eme St. Maurice de d'Agaun-i sötétkék griffek testén egyébként számtalan világító fehér pötty van, ami arra vall, hogy a griffek csillagképek. Alföldi András professzor viszont kimutatta, hogy a St. Maurice de d'Agaun-i kanna az avar kaganátust fől számloló Nagy Károly zsákmányából került nyugatra. Ez az avar kor végére, a «griffes-indás nép» korába helyezi a kannát eredetileg alkotó jogart. (András Alföldi: Die Goldkanne von St. Maurice d'Agaune, in Zeitschrift für Schweizerische Archologie und Kunstgeschichte, 10. évfolyam 1948, 204. o. [A különlenyomaton 27. o.] Tafel. 14/2-3 és 10/1.)

A Turul madár a jászberényi kürtön szintén a kettős honfoglalás elméletét igazolja. Joachim Werner ugyanis 13 olyan helyet jelöl meg a húnok birodalmában, ahol kétfejű sassal ékes királynői koronákat és nyilván a hún dinasztia tagjait jelölő sassal ékes leleteket talált. (Joachim Werner: Beiträge zur Archäologie des Attila-Reiches. (Bayerische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse. Abhandlungen. Neue Folge Heft 38A, München 1956. II. kötet, Karte 7.)

Ezt illetőleg Olov Janse már 1921-ben leírta azt a Svédország déli partjainál Tjörk szigetén talált brakteátot (LUHM 6601), amelyet ott az Etele királlyal egykorú II. Theodosius (408-450) két bizánci pénzével együtt találták. (Olov Robert Janse: Notes sur quelques représentations des bractéates en or Scandinaves. Revue archéologique 1921, 374, 391-394. oldal.) Ez a brakteát görög betűkkel föltünteti Atil király folyót jelentő nevét, akinek koronás fején a homlokát pontosan a Turul madár csókolja, mint arra már lényegében Olov Janse is rámutatott. A Tjörk szigetén talált brakteátnál tehát aligha mutatja más jobban a szoros kapcsolatot a Dulo-Gyula uralkodóház és a Turul madár között.

A koronás király fejére szállt Turul madár a jászberényi kürtön azt tanúsítja, hogy ezt a szoros kapcsolatot Kürt negyedik fia 667-ben a Kárpát-medencébe hozta, pontosan tükrözve a kettős honfoglalás elméletét.

Az írott források is igazolják a kettős honfoglalás elméletét és kronológiáját. Theophanész Confessor szerint ugyanis a bizánci időszámítás szerint a 6171 évben (ami Krisztus után 663) történt a Bizáncban megkeresztelkedett Kürt-Kovrat fiainak a széteszlása, s közülük a negyedik fiú a Dunán túlra, Pannoniába jött. (Nikephoros patriarch of Constantinople. Short history /text, transl. and comment by Cyril Mango. Washington DC: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1990. XIII, [Dumbarton Oaks texts; 10]. [Corpus fontium historiae Byzantinae, Series Washingtoniensis; 13.] [88]. oldal, 17-19 sor.) Ez pontosan egybe vág a Képes Krónika szerinti, a magyarok 667-ben való megérkezésével. (OSZK Clmae 404 folio 11^{recto}). Történetesen a

Dunántúl, az Ozora menti Tóti pusztán fejedelmi sírt találtak két arany kereszttel és IV. Konsztantin császár, tehát 668 és 680 között vert bizánci pénzével együtt (László Gyula: Adatok az avarok műipar ó-keresztény kapcsolataihoz., Budapest 1935, 23, 18, 35. oldal és II. tábla 8. kereszt). Különösképen Ozorán fennmaradt a népi hagyomány, hogy Roga hun királyt ott temették el, ami a negyedik Kürt-Korvat fiú máshol föl nem jegyzett nevét őrizhette meg. (Friedrich Klára: Roga hun király, Budapest 2009, 8 és 78-80, oldal.)

Vasil Zlatarskit követve Szádeczky-Kardos Samu tévesen azonosította a szóban forgó Kuvrát negyedik fiát Kuberrel, aki 670 táján Sirmiumból az avarok ellen föllázadva Thessalonikába költözött. A negyedik fiú ugyanis éppen 667 táján költözött Pannoniába hun-bolgár alattvalóival; így aligha bízhatták meg *már korábban* a Sirmium köré telepített bizánci hadifoglyok vezetésével, hogy mindjárt három évvel Pannoniába költözése után otthagyja népét és továbbálljon. Egyébként is a 780 körül író Nikephorosz pátriarkha szerint a 4. fiú Pannoniában „tanyázik” (αἰῖεται), s a 810 körül író Theophanész Confessor szerint pedig a negyedik fiú Pannoniában maradt (ἔμεινεν) seregével.

A Kettős honfoglalást megerősíti az orosz Nikon Krónika is, amely azt írja, hogy Hérakleiosz császár idejében (610-642) a fehér [tehát az északi] magyarok foglalták el a frankoktól a szlávok földjét, vagyis Pannoniát. A fekete [vagyis nyugati] magyarok pedig csak Oleg idejében (879-912) vonultak el Kijev mellett. (Györffy György: A magyarok elődeiről és a honfoglalásról, Bp. 2002, 121-122. & 280.o.)

Aventinus forrásaiban azt találta, hogy „a hunoknak és avaroknak egy részét a bajorok és Nagy Károly Noricumból és Pannoniából elűzték, és a Tisza folyón túlra vetették fegyvereikkel.” (Györffy György: A magyarok elődeiről és a honfoglalásról, Budapest 2002, 246. oldal.) Ez mutatja, hogy amikor a Karoling birodalom elfoglalta a Dunántúlt, a negyedik Kovrat fiú Dulo-Gyula nemzetségből való leszármazói a Tiszántúlon Gyula környékén telepedtek le, ahol Árpád magyarjai a bődi révnél, vagyis Szentesnél találkoztak először a székelyekkel Anonymus szerint (Anonymus 50-51. fejezete in: Szentpétery Scriptores rerum Hungaricarum, I kötet Budapest 1937, 101. oldal, 15-19 sor 103. oldal).

Gyulafehérvár vidéke lehetett a Gyulák téli szálláshelye. Németh Gyula kifejtette: „Árpád dinasztijától, illetőleg a Hét Magyartól független alakulatok, és eredetük szerint a most tárgyalt balkáni bolgár Gyula dinasztiával vannak kapcsolatban” (Németh Gyula: A honfoglaló magyarság kialakulása, Budapest 1991, 129 & 119. o.) és azt is, hogy az erdélyi Gyula nemzetség a honfoglalástól fogva 5 generáción keresztül török nevet adott leszármazottainak (op. cit. 15-6. o). Révész László pedig kifejtette, hogy „a Maros-völgy bolgárjai át- és túléltek a magyar honfoglalást.” (Révész László: A honfoglalás és államalapítás kori temetők tanulságai, Rubikon, 2016/7, XXV. évfolyam 296. szám. 64. oldal, A bolgár kérdés.)

Ezért volt az erdélyi magyarok zászlaja a sas 1311-ben és a sas maradt az erdélyi magyarok címere azóta is, mert a Turul madarat a Dulo-Gyula uralkodóház tovább vitte Erdélybe is. A rovásírásban ugyanis a D=†, a GY=‡, ami azt mutatja, hogyha a magánhangzókat a GY=D+I-ből elhagyjuk (‡-†=†), – mint eredetileg a rovásírásban nem írtak magánhangzókat – akkor csak D marad. Ez azt bizonyítja, hogy a Gyula nemzetség valójában azonos a Dulo nemzetséggel.

Hozzászólás, vita: Költő László, Váralljai Csocsán Jenő, Sancz Klára Lujza

Költő László

Ezt az előadást az Arany10-ben is egyszer már hallhattam, és akkor is beszélgettünk a Nagyszentmiklósi kincs kapcsán az avar és a honfoglalás kori stílusokról. Egész biztos, miután abban minden kutató egyetért, hogy a kincs nem egyidőben készült, tehát van bizonyos időhorizontja, a szövegek sem egyidőben kerültek a tárgyakra. És érdekes módon, pontosan a győztes fejedelem korszának az ábrázolásánál, ez a lándzsaforma nem található meg a honfoglalóknál sem, és nem található meg a késő avaroknál sem. Viszont két lelőhelyen találtak korai avar környezetben ilyen

áttört lándzsaformát. Ami nem bizonyít ilyen értelemben semmit, csak azt, hogy valamilyen módon ez a kincs összeköti az avar és a honfoglalás kori művészetet. Hiszen a pálcikás díszítésű avar kori övveretekre a legkésőbbi avar korszakban van példa a saját ásatásaimból. És ezért ezt kicsit tágabban lehetne értelmezni. És most a Lehet-kürt kapcsán merül fel bennem az, hogyha a Gyulák népe törökül beszélt, milyen nyelven vannak a Gyulák által készített vagy készített és használt kincsen a feliratok?

Váralljai Csocsán Jenő

Dárdája sok minden népnek volt, a 2. kancsó alsó peremének díszítéséről kimutattam, hogy azt pontosan olyan margaréták díszítik, mint amelyet a buji aranylelet ötvöse készített a honfoglalás korában, a felső peremén pedig olyan hajlott díszítéseket alkottak, mint amelyen hajlott díszítéseket készítettek azok az ötvösök akik «Bene vitéz» csatját készítették.

Az lehet, hogy az avarok is használtak pálcikás díszítéseket, de azok hálózata eltér a koronázási palást s a nagyszentmiklósi 19. csésze pálcikahálózatától, de azon túlmenően azt is kimutattam, hogy a 19. csészén nemcsak a pálcika hálózat közeli rokona az 1031-ben készült koronázási palást legalsó sávjának, hanem az a díszítés rendszer is, hogy a pálcikahálózatba rendszeresen korongokat iktattak be, amelyeken nincs pálcika díszítés, és ez különbözteti meg ezt a két alkotást az avar díszítésektől.

Az igaz, hogy avarok továbbéltek a Kárpát-medencében Nagy Kátróly támadása után, erre vonatkozóan az előadásban éppen idéztem Aventinust, aki szerint erre a támadásra a hunok és az avarok a Tiszántúlra húzódtak, de a nagyszentmiklósi aranykincs hatalmas befektetéseket igényel, és már Montecuccoli megmondta, hogy a háborúhoz három dolog kell: pénz, pénz és pénz. Az avarok, amikor Nagy Károlyval háborúztak, korántsem azon törektek a fejüket, hogy hogyan készítsenek 20 kilónyi aranyedényt. Egyébként is a jelentős aranyleletek csak a kora avar korból maradtak fenn és keletkeztek, a késő avar leletekben pedig az arany leletek általában hiányoznak, különösen ilyen nagy mennyiségben. Tehát a 790-ben először megjelenő kereszt díszítések nem kerülhettek az avar arany leletekre. A Bálint Csanád által hivatkozott hasonló avar díszítések azért sem egyezhetnek meg a 3. és 4 kancsón levő kereszttekkel, mert azok nem $\times$, hanem X alakúak és az összeadást nem szabad összetéveszteni a szorzással; ráadásul az avar leleteken ezek az X-ek általában kockás keretben jelennek meg, a 3. és 4 kancsón pedig soha.

A 9. és 10 tálon levő lilomot már csak azért sem lehet avar lilomoknak minősíteni, mert mind a 9. és mind pedig a 10. tálkát a fölirata datálja 989-re.

Az nem lehet ellenvetés, hogy a nagyszentmiklósi kincset több egymás utáni nemzedék alkotta, hiszen az előadásom pontosan kimutatta, hogy a 9. és 10 tála datálva van 989-re, István gyula halálára, a 2. kancsón pedig kifejtettem, hogy azon éppen István gyula gyermekeit, Saroltot és Prokujt ábrázolták, mégpedig idős korukban. Ezzel tehát éppen kimutattam, hogy két különböző generációtól származnak. A 9. és a 10 tálkáról azt is kimutattam, hogy nemcsak kereszttel díszítették azokat, hanem azt is, hogy keresztény temetési szertartással kapcsolatban készültek, hiszen keresztet ábrázolnak, sőt a bizánci temetési szertartás szövegét idézik. Ezzel szemben a 7. váza díszítésének vizsgálatakor hangsúlyoztam, hogy annak egész ábrázolását mind a négy oldalon a táltosvallás ihlette, azt tehát még István gyula kereszténysége előtti korban kellett, hogy készítsék.

A 17-es számú kürtön és a két kelyhen levő rovásírás olvasata szerintem «öreg apád or», ami önmagában három generációt mutat.

Az igaz, hogy idéztem Németh Gyulát, aki szerint az erdélyi gyulák családjában a honfoglalást követően is öt generáción keresztül török nevet adtak általában az újszülötteknek. Előadásom viszont hangsúlyozta, hogy a vérszerződésben 2 szabir és 5 török törzs egyesült, de nem tudtak egyesülni, még kevésbé tovább együtt élni, ha nem értették és nem beszéltek a másik nyelvét. Ezenkívül Bíborbanszületett Konstantint és Szent István királyt is idéztem, akik szerint

a magyarok több nyelvet használtak, sőt a nagyszentmiklósi kincseken a magyar nyelvű föliratokon kívül török nyelvűt is bemutatam. A Gyulák vezető elitjéről nem lehet föltételezni, hogy ne ismerték volna a hét magyar törzs mindkét nyelvét.

Az se állja meg a helyét, hogy ez az előadásom a korábbi nagyszentmiklósi kincsről való előadásom pusztán ismétlése lett volna, mert ebben az előadásomban kimutattam a nagyszentmiklósi kincs alapvetően szoros kapcsolatát a 'Lehel kürtje' ábrázolásaival, és ennek jelentőségét, ami igen lényeges különbség, már csak azért is, mert rávilágított a kettős honfoglalás érveire.

'Lehel kürtje'-ről kimutattam, hogy azt a griffes-indás népesség készítette, amely valójában éppen késő avar népesség volt, s hogy őket Kürt-Kovrát negyedik fia hozta a Kárpát-medencébe. Arra is rámutattam, hogy a Dulo-Gyula dinasztia és népe – mint Aventinus írta: «a húnok és avarok» – Nagy Károly támadására a Tiszántúlra húzódott és Németh Gyula szerint Dél-Erdélyben csatlakozott a rokon Kürt-Kovrát bulgár leszármazottainak hatalmához, majd pedig idéztem Révész Lászlót, aki szerint „... a Maros-völgy bolgárjai át- és túléltek a magyar honfoglalást...”

Ez tehát annyit jelent, hogy az erdélyi Gyulák népe valójában a griffes-indás népesség volt, amit úgy is lehetne mondani, hogy ezzel azt bizonyítottuk, hogy valójában ők késő avarok voltak, és ilyen értelemben azt is, hogy a nagyszentmiklósi kincs a késő, sőt a legkésőbbi avar művészet alkotása.

Sancz Klára Lujza

A Nagyszentmiklósi kincshez szeretnék egy kérdést feltenni. Olvasmányaim során találkoztam Szőlősi Kálmán pécsi népművelőnek véleményével: a kincsnek 895–96-os honfoglaláshoz nincs köze, korábbinak tartja. A feliratok eredetileg nem voltak a tárgyakon. Szerinte Vékony Gábor régész javaslata jó, hogy a jelölések a személyzetnek szóltak, hogy melyik edénybe mit kell tölteni. Többnyelvű a felirat.

Váralljai Csocsán Jenő

Én idéztem ezt a megfejtést, és megmutattam, kimutattam, hogy László Gyula világosan megmondta, hogy a kürt volt, a kürtnek való megszólaltatási lehetőséggel. A kürtöt nem lehet inni. Több edényen van ugyanaz a felirat. Tehát én szerintem az a rovásírás feloldás, amely arra vonatkozik, hogy melegen ürítsük a folyadékot, téves, mert nem lehet a kürtöt meginni, meg a kehelyből is inni. És a tányérból meg enni kell, tehát ezt nem melegen ürítjük.

Meghívott szervezet bemutatkozása:

Varga László, Szentendrei Petőfi Sándor Egyesület